Eduskunta
Puolustusvaliokunta
PuV@eduskunta.fi

Viite: Puolustusvaliokunnan lausuntopyyntö 0 97/2016

LAUSUNTO JA KOMMENTIT

Puolustusvaliokunta on pyytänyt Suojelupoliisilta asiantuntijakuulemista ja -lausuntoa Suomen osallistumisesta turvallisuussektorin koulutusyhteistyöhön Irakissa sekä kommentteja tiedustelulainsäädännöstä ja uudesta Hybridiosaamiskeskuksesta. Lausuntonani totean kunnioittavasti seuraavaa:

1. Suomen osallistuminen turvallisuussektorin koulutusyhteistyöhön Irakissa

Terroristijärjestö "Islamilaisen Valtion" (ISIL) vastaisen operaation osana Suomi osallistuu turvallisuussektorin koulutusyhteistyöhön Irakissa. Kansainvälisen koulutusyhteistyön keskiössä on Irakin Kurdistanin puolustusvoimina toimivien Peshmerga-joukkoja tukeva koulutus- ja neuvonantotoiminta. Alueella toimiviin joukkoihin kohdistuu Irakin pohjoisosan yleisen tilanteen mukainen väkivallan ja terrorismin uhka.

ISILin toiminnasta ja terroriuhasta

ISIL muodostaa tappioistaan huolimatta edelleen merkittävän terroriuhan. Sen toimintakyky on menetyksistä huolimatta korkea. Hallintoalueidensa menetysten jälkeen ISIL todennäköisesti suuntautuu kasvavassa määrin kansainväliseen terrorismiin ja asymmetriseen toimintaan konfliktialueella. On todennäköistä, että järjestö pyrkii terrori-iskuihin Irakin sisällä menettämillään alueilla, kuten Kirkukissa, sekä erityisesti Bagdadissa. Kansainvälisesti terrorihankkeita suunnataan todennäköisesti sekä Eurooppaan että vierastaistelijoiden lähtömaihin, kuten Tunisiaan.

Suojelupoliisin tiedossa ei ole koulutusoperaatioon osallistuviin suomalaisjoukkoihin kohdistuvia konkreettisia iskusuunnitelmia. Uhkaa vähentävät paikallisten turvallisuusviranomaisten terrorisminvastaiset operaatiot ja turvajärjestelyt. Taistelun ISILiä vastaan kiihtyessä neuvonantajatehtävissä toimiviin henkilöihin suuntautuu kohonnut uhka rintamalinjaan kohdistuvien iskujen tai hyökkäysten kautta.

Koulutusyhteistyön vaikutus terrorismintorjunnan toimintaympäristöön

Osallistuminen koulutusyhteistyöhön on tuonut Suomen selkeämmin osaksi laajempaa radikaali-islamististen toimijoiden viholliskuvaa. Suomi on esimerkiksi esiintynyt propagandassa osana kansainvälistä koalitiota. Tästä huolimatta maamme ei kuitenkaan ole noussut terroristijärjestöjen strategisen tason kohteeksi. Muutos Suomen profiilissa on kuitenkin selkeä ja negatiivinen.

Profiilimuutoksen lisäksi turvallisuussektorin koulutusyhteistyö linkittyy vahvasti vierastaistelijailmiöön. Noin 80 vierastaistelijaa on matkustanut Suomesta konfliktialueelle - suuri osa heistä ISILin riveihin. On todennäköistä, että osa heistä taistelee sekä koalitiota että suomalaisjoukkojen kouluttamia kurdijoukkoja vastaan. Vierastaistelijoiden joukossa on henkilöitä, jotka pyrkivät tai ovat pyrkineet aktiivisesti levittämään negatiivista kuvaa Suomesta ja suhtautuvat vihamielisesti suomalaiseen yhteiskuntaan.

Suomesta matkustaneiden vierastaistelijoiden lisäksi koulutusoperaatio heijastuu maassamme vaikuttaviin radikaaliverkostoihin, joista keskeisimpien toiminta suuntautuu Irakin ja Syyrian konfliktialueille ja on sidoksissa ISILiin. ISILin kärsiessä jatkuvia tappioita, on mahdollista, että näiden verkostojen vihamielisyys koalitioon osallistuvia maita kohtaan kasvaa. Tämä kohottaa mahdollisesti myös Suomen terrorismin uhkatasoa.

Irakin sisäisen tilanteen vaikutukset

Arvioitaessa turvallisuussektorin koulutusyhteistyöhön osallistumista kokonaisuutena, on huomioitava, että ISILin tukialueiden valtaaminen Irakissa ei ratkaise maan sisäistä konfliktia. On erittäin todennäköistä, että yhdistävän vihollisen lyömisen jälkeen sisäiset ristiriidat kiihtyvät ja mahdollisesti johtavat yhteenottoihin. Nämä yhteenotot vaikuttaisivat vahvasti Pohjois-Irakin turvallisuustilanteeseen ja koulutusyhteistyön toimintaympäristöön.

2. Tiedustelulainsäädäntö

Kun tiedustelusta säätämistä ryhdyttiin ensi kertaa valmistelemaan vuoden 2013 lopulla, oli hankkeen taustalla Suomen yhä monimutkaisemmaksi muodostunut turvallisuustoimintaympäristö ja tarve parantaa valtiojohdon tiedonsaantia siitä. Sittemmin turvallisuustilanne on valtioneuvoston ulko- ja turvallisuuspoliittisessa selonteossakin kuvatulla tavalla merkittävästi heikentynyt lähes jokaisella Suojelupoliisin vastuulla olevalla kansallisen turvallisuuden osalohkolla. Turvallisuustoimintaympäristöä leimaava yhä suurempi epävakaus ja arvaamattomuus korostavat ennakollisen, luotettavan ja analysoidun tiedon merkitystä ylimmän valtiojohdon päätöksenteon tukena.

Sisäministeriön johdolla tapahtuva siviilitiedustelulainsäädännön valmistelu on päässyt loppusuoralleen. Hankkeessa on perimmiltään kyse Suojelupoliisin tiedonhankintatoimivaltuuksien päivittämisestä siten, että ne teholtaan vastaisivat yleistä länsieurooppalaista tasoa. Tämä edellyttää, että niiden käytön perusteeksi säädetään, kansainvälisten ihmisoikeussopimusten sallimalla tavalla, kansallisen turvallisuuden suojaaminen. Suojelupoliisin nykyisten toimivaltuuksien käyttö on sidottu rikosten estämisen ja selvittämisen käsitteisiin, vaikka monet suomalaista demokratiaa vakavimmin vaarantavat uhkat eivät ole järkevällä tavalla määriteltävissä rikoksiksi. Nykyiset toimivaltuudet eivät myöskään sovellu tiedonhankintaan sellaisista vakavista uhkista, joiden lähde on tuntematon. Jos yhteiskunta ei kykene ajoissa havaitsemaan keskeisimpiin kansallisiin turvallisuusetuihinsa kohdistuvia uhkia, ei se myöskään kykene niiltä riittävästi suojautumaan. Kansallinen turvallisuus takaa viime sijassa kansalaisten turvallisuuden.

Kotimaan toimivaltuuksien päivittämisen ohella tarkoituksena on säätää uutena asiana ulkomaan siviilitiedustelutoimivaltuuksista ja tietoliikennetiedustelusta. Tilanne on maailmanlaajuisestikin poikkeuksellinen, kun ulkomaan-

tiedustelua ei ole säännelty, mikä käytännössä tarkoittaa toimivaltuuksien puuttumista. Vaikka tiedustelusta säätämisellä toimintaympäristön jatkuvan heikkenemisen johdosta on kiire, on valmistelussa ollut välttämätöntä noudattaa suurta huolellisuutta. Tuleva lainsäädäntö nojautuu suomalaiseen oikeusvaltioperinteeseen ja kestää tiukankin tarkastelun Suomen kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden näkökulmasta.

3. Eurooppalainen hybridiuhkien torjunnan osaamiskeskus

Euroopan unioni antoi huhtikuussa 2016 tiedonannon, joka sisälsi kehotuksen jäsenmaille harkita hybridiuhkien vastaisen osaamiskeskuksen (European Centre of Excellence for Countering Hybrid Threats) perustamista. Suomi aloitti keväällä epäviralliset keskustelut keskuksen perustamisesta Helsinkiin muutamien EU-jäsenmaiden, Yhdysvaltojen ja EU-instituutioiden sekä Naton kanssa. EU-ministerivaliokunta käsitteli asiaa Suomessa ja teki syyskuussa päätöksen keskuksen perustamisesta edellyttäen, että osaamiskeskusta perustamaan ja rahoittamaan saadaan riittävä määrä kumppanimaita.

Helsingissä 17.11.2016 pidettyyn hybridiosaamiskeskuksen perustamista valmistelleeseen kokoukseen osallistui kaksitoista maata sekä EU:n ulkosuhdehallinto ja Naton sihteeristö. Tavoitteena on käynnistää keskuksen toiminta kevään 2017 aikana siten, että keskus olisi täydessä toiminnassa vuonna 2018.

Keskuksen toiminnan keskeinen tavoite on hybridivaikuttamisen ja sen alkuperän tunnistaminen. EU- ja Nato-mailla on yhteinen intressi valtioiden resilienssin eli kriisinsietokyvyn vahvistamisessa. Osaamiskeskus voi olla hyödyllinen väline tähän liittyvän yhteistyön lisäämisessä. Keskus harjoittaa strategisen tason vuoropuhelua, tutkimusta, koulutusta ja käytännön harjoituksia, joilla pyritään parantamaan valmiuksia hybridiuhkien torjumiseksi.

Suojelupoliisin toiminnan kannalta on keskeistä tunnistaa ja vastata uudenlaisiin uhkiin, joihin hybridiuhat lukeutuvat. Hybridiosaamiskeskuksen kanssa tehtävän yhteistyön ansiosta kyky torjua näitä uhkia kasvaa niin kansallisella kuin kansainväliselläkin tasolla. Lisäksi hybridiosaamiskeskuksen ansiosta Suomi voi kansainvälisesti lisätä painoarvoaan ja tuoda esiin kokonaisturvallisuusajattelua sekä hyvää kansallista yhteistyötään eri viranomaisten välillä. Suojelupoliisi tukee hybridiosaamiskeskuksen tavoitetta tuottaa lisätietoa kansalliseen turvallisuuteen liittyvän toimintaympäristön muuttuessa yhä monimuotoisemmaksi.

Suojelupoliisin päällikkö, poliisineuvos Antti Pelttari